

„Bizonyos kérdésekben a Tálibán sokkal közelebb áll azokhoz az elvekhez, amelyekre rá akarjuk venni a jelenlegi kormányzatot”

Interjú Michael Semple-vel

Michael Semple ír diplomatát-kutatót – aki ma a Harvard egyetem ösztöndíjas oktatója – maga az afgán elnök szólította fel távozásra Afganisztánból, mert tapogatózó tárgyalásokat folytatott a tálibok egy részével Kabul felhatalmazása nélkül 2009-ben. Szerinte a megbékélés, a politikai megoldás az egyetlen lehetséges kiút Afganisztánban, de ez nem biztos, hogy a helyi kormány érdeke is. Semple igazi sztár az Afganisztánnal foglalkozók körében, Budapesten a Közép-Európai Egyetem (CEU) meghívására tartott előadást.

Kül-Világ:

Mi vitte először Afganisztánba 1989-ben?

Michael Semple:

Először segélyszervezeti munkatársként mentem, az angol Oxfammel. Fejlesztési projekteket vezettem.

Hogyan élte meg, élte túl a polgárháborút, és a tálib rezsim éveit?

Pakisztánban és Afganisztánban is dolgoztam egyszerre. Már akkor is világos volt számomra, hogy ennek a két országnak a sorsa összefonódik. Nagy érdeklődéssel figyeltem, ahogy az elmúlt években ezt egyre többen felismerték, és kitalálták az AfPak kifejezést, miközben én már évek óta magyarázom a kapcsolatot. Ha az ember veszi a fáradságot és megtanulja a nyelveket – elég jól beszélem az urdu és fárszi nyelveket, és pastu nyelven is kielégítően tudok –, illetve barátokra és kollégákra tesz szert, akkor bár iszonyatos dolgok történnek, különösen egy polgárháborúban, ismerőssé, túlélhetővé válnak a borzalmak. Ne feledjük, hogy Belfastban nőttem fel. Meg kellett tanulni túlélni. Bizonyos értelemben a polgárháború és a tálibok alatt dolgozni a belfasti élmények meghosszabbítása volt.

Ezért is választotta Afganisztánt, vagy az inkább véletlen volt?

A feleségem pakisztáni, úgyhogy a térségben akartunk dolgozni.

Mennyire lehet bármilyen megbékélési politika sikeres, amíg a Karzai-kormányzat hatalmon van? Ön is említette az előadásában, hogy a jelenlegi vezetés nem érdekelt a politikai alkudozásban, olyannyira nem, hogy amikor Ön nyitni próbált a tálibok fel, elzavarták az országból.

Persze azt mondják, hogy érdekeltek a megbékélésben. De minden empirikus élményem azt bizonyítja, hogy valójában nem tesznek érte semmit. Ugyanakkor ők vannak kormányon, akár tetszik, akár nem. Nem sikerült leváltani őket a tavalyi 2009-es elnökválasztáson sem. Senki nem rendelkezett a megfelelő eszközökkel, hogy sikerüljön a változás. Azt gondolom, hogy épp ezért van nagy szüksége arra, hogy egy nemzetközi közvetítő lépjen be a megbékélési folyamatba. Szükség van egy ENSZ BT által felhatalmazott, a térségben elfogadott szereplőre, akinek a konkrét feladata a béke elérése. Elég érdekes, hogy annak ellenére, hogy az összes Afganisztánban szerepet vállaló ország célja természetesen nem maga a megszállás, hanem a béke, még nincs ilyen megbízott. Az első években úgy nézett ki, elég lesz, ha a kabuli kormányzatot támogatja a nemzetközi közösség, de ma már ez kevés.

Kire, mire gondol – ki legyen ez a közvetítő?

Sok ember lenne megfelelő egy ilyen különleges megbízatásra. Fontos, hogy az ENSZ és a térség elfogadja, s valamilyen muszlim támogatottsága is kell, hogy legyen a megbízottnak. Persze ez önmagában nem elég. A kabuli kormánynak részt kell vennie a folyamatban, de nem feltétlenül kell kezdeményező szerepet betöltenie.

Gyakran úgy tűnik, hogy afganisztáni erőfeszítéseink során a civil oldal, a politika sokkal lassabban reagál a katonai oldalhoz képes. Hogyan tudna egy közvetítő belekezdeni egy ilyen bonyolult folyamatba, miközben állandóan változik a műveleti helyzet?

Ez igaz is, meg nem is. A jelenlegi katonai hadjárat várhatóan nem hoz egyhamar eredményt. A csapaterősítés jövő nyáron éri el csúcsát, de addig nem várható nagy változás a terepen. A NATO megpróbálja majd megkezdeni a feladatokat átadását az afgánoknak, de persze ahhoz számtalan feltételnek meg kell még valósulnia. Bizonyos értelemben a katonai menetrend épp ezért kellemetlenül hosszúnak ígérkezik. Persze a táliboknak a csapatnövelés azt jelenti, hogy a nyugat a katonai megoldásban, és nem a politikai megoldásban hisz. Tárgyalásokat folytatni, míg tart a „surge” (csapatbővítés), elég nehéz, de nem lehetetlen. Egy tehetséges közvetítőnek ezt meg kell tudni oldania.

Ön korábban azt írta, hogy az afgán hadurak általában amellé állnak, aki feltehetően győzedelmeskedik a konfliktus végén. Kívülről jelenleg úgy tűnhet, hogy a

* Az interjút készítette Zalán Eszter.

táliboknál van a lendület. Nincs túl késő ahhoz, hogy egy megbékélési folyamat keretében meggyőzzük ezeket a hadurakat, vagy ahogy Ön hívja őket, a „nacionalista” tálibokat?

Bárki, aki a tálibok felé az oszd meg és uralkodj politikával közelít, bukásra van ítélve. Erre odafigyelnek, és eddig sikerült is megőrizniük az egységüket. Emiatt érvelek amellett, hogy az egész Tálibánnak fel kell ajánlani, hogy a politikai folyamat része legyen. Ez épp elég lesz ahhoz, hogy vitát szítson közöttük. Sokkal hatékonyabb lehet, ha a folyamatban való részvétel önkéntes döntés eredménye, nem mi mondjuk meg, hogy te, te és te jöhetsz, te és te és te pedig nem.

A katonai hadműveletek eredményei továbbra is befolyásolják a hadurak számításait. A tálibokon belül azonban vita zajlik. Akik örökké harcolni akarnak, azok természetesen azt mondják, hogy az amerikaiak menekülőre fogták, és már csak egy kicsit kell kitartani, és elmennek, sőt, úgy fog kinézni, mintha mi üztük volna el őket – utóbbi fontos lehet abban, ki tudja meghatározni Afganisztán jövőjét. Minél hitelesebbnek tűnik ez az érvelés, annál nagyobb csöndben kell maradnia a „pragmatikus” táliboknak. Mert a pragmatikusoknak azzal is kell számolniuk, mi lesz az USA kivonulása után: egy polgárháborúban egyedül nem uralhatják egész Afganisztánt.

Ebből a szempontból elhamarkodott volt Barack Obama amerikai elnök bejelentése azzal kapcsolatban, hogy 2011 nyarán megkezdődik a kivonulás?

Közelről figyeltem az Egyesült Államokban zajló vitát Obama elnök West Point-i beszéde előtt. Nagy volt a félelem, hogy Obama egy újabb bonyolult vállalkozásba viszi bele az Egyesült Államokat. Nem vagyok meglepve, hogy meg akarta nyugtatni a választókat. Mondandója az európai választóknak is fontos volt. Obama üzenete az volt, hogy ez a stratégia nem egy vég nélküli háborúról szóló stratégia. Persze az üzenetet kihasználták, és bizonyos értelemben rosszat tett a békének. Remélem, Washingtonban megtalálják a módját, hogy jól kommunikálják a stratégiát. Hiszen azt kell üzeni, hogy nem akarunk állandó háborút, de hosszú távú elkötelezettség van a stabilitás és béke iránt. Egy békestratégiában nem is kell állandó katonai részvétel.

Létezik békestratégia Washingtonban, vagy Brüsszelben?

Még nincs, de én emellett érvelek.

Sokakat aggaszt a gondolat, hogy a tálibok politikai hatalomhoz jussanak. Ön szerint a keményvonalas tálibok képesek lennének elfogadni az afgán alkotmányt, a jogállamiságot, a választásokat?

Ez a lényege a pragmatikus táliboknak. Azok a tálibok, akik azt hiszik, hogy bármiféle partner nélkül rá tudják erőltetni az akaratukat az országra, azok folytatni fogják a harcot. De a pragmatikusok tudják, hogy nem képesek a politikai erőt monopolizálni, és valamilyen együttélésre van szükség. Persze felmerül, hogy mik legyenek ennek az együttélésnek a szabályai? Sok tálibbal találkoztam, akiknek a nézetei szerint nem csak én, de a legtöbb afgán sem tudna élni. De vannak mérsékelt hangok a mozgalmon belül, akik persze nem hallatják a hangjukat a propagandakampányban. A másik oldalon pedig egymásnak ellentmondó politikai pozíciókat találunk a kormányban. Elképesztő alakok jutottak hatalomhoz, nem kell már olyan sokat engedni, hogy a tálibok is beférjenek. Ráadásul bizonyos kérdésekben a Tálibán sokkal közelebb áll azokhoz az elvekhez, amelyekre rá akarjuk venni a jelenlegi kormányzatot. Ilyen például a korrupció.

Megható, tragikus, de nagyon is jellemző történettel illusztrálta Michael Semple előadása kezdetén, hogy Afganisztán bizony egy bonyolult hely, ahol a jó és a rossz állandóan összekeveredik.

Barátja, az 1963-ban született üzbec Zabít Amanullah életét mesélte el. Az Észak-Afganisztánban élő 17 éves Amanullah a szovjetek bevonulása után csatlakozott a helyi mudzsahed vezér, a Hizb-i-Iszlami párthoz tartozó Qazi Kabeer csapatához. Később Amanullah összetűzésbe keveredett Qazi Kabeerral, aki átállt, és Amanullahot átadta egy másik mudzsahed szervezetnek, az Ahmed Shah Maszúd vezette Jamiat-i Islaminak. A szervezet börtönében egy egyszer egyméteres kockacellában sýnylódott, különböző kínzásokat elszenvedve. Szerencsés módon kiszabadult, és 1997-ben csatlakozott a tálibokhoz, akik azt ígérték, rendet tesznek a polgárháború miatt teljesen kiszolgáltatott országban. Szeptember 11. után az Egyesült Államok az észak-afganisztáni Északi Szövetség segítségével (melynek soraiban ekkor már Qazi Kabeert is megtaláljuk) megdöntötte a tálibok uralmát. Amanullah a pakisztáni Pesavarba menekült. Ott élt egészen 2008-ig, de kapcsolatban maradt korábbi tálib bajtársaival. Amanullahra a pakisztáni titkosszolgálat is felfigyelt, és az ő kínzókamráikban is kénytelen volt eltölteni pár hónapot. Ezután 2008-ban visszatért Kabulba, közelebbi otthona, Észak-Afganisztán túl veszélyes volt számára. 2010-ben aztán a Qazi Kabeer ellenében induló parlamenti képviselőjelölt kampánymenedzsere lett. 2010. szeptember 2-án Amanullah épp kampánykörúton volt a jelölt konvojával, amikor is egy célzott amerikai légitámadásban meghalt. A rakéta Amanullah kocsiját vette célba, hangsúlyozandó: egy afgán képviselőjelölt konvojában. A támadást követő amerikai vizsgálat nem arról szólt, miért vették egyáltalán célba a konvojt, hanem arról, hogyan kerülhetett egy „nemzetközi terrorista”, azaz Amanullah egy képviselőjelölt közelébe. Az amerikaiaknak a tippet minden bizonnyal Qazi Kabeer szolgáltatta.

A megbékélés kulcsa az igazságszolgáltatás. Hol lehet meghúzni a határt, honnantól kell felelősségre vonni a bűnösöket? Egyrészt hogyan lehet így bevonni a tálibokat, másrészt hogyan lehet meggyőzni az igazságszolgáltatás, a megbékélés fontosságáról

azokat a hadurakat, akik szintén szörnyűségeket követtek el, de nyolc éve a NATO szövetségeseinek számítanak?

Tulajdonképpen lehetetlen mindenkit felelősségre vonni, egyszerűen nincs akkora igazságszolgáltatás, viszont a teljes amnesztia sem jó ötlet. Leginkább egyfajta próbaidő lenne a jó megoldás, miközben ösztönözzük a jó magatartást. Azaz, nem helyezük vád alá azt, aki az előző konfliktusban bűncselekményeket követett el, de fel sem mentjük. Ám ha a politikai egyezségbe beleértendő időszakban merül fel valami ellene, akkor mindkettő ügyben el lehet járni vele szemben. Érdekes, hogy bár mindenkit nagyon izgat az igazságszolgáltatás, az amerikai fogságban lévő tálibokat még soha nem helyezték vád alá azért, amit a saját népükkel tettek 1996 és 2001 között. Másrészt figyelembe kell venni, hogy Afganisztánban az emberek igazságot tesznek: ha valakinek túl sok vár tapad a kezéhez, és a rendszer nem számúzi magából, nincs ellene eljárás, akkor az emberek a saját kezükben veszik a dolgot.

Mi történjen a keményvonalas tálibokkal egy megállapodás esetén?

Ha sikerül politikai megoldást találni, akkor maga a tálib vezetés fogja kimondani, hogy mostantól kezdve a mi dzsiháduink Afganisztán újjáépítése, ha biztosítékokat kapnak arra nézve, hogy szerephez juthatnak az újjáépítésben. Ha valakiknek ez nem tetszik, akkor saját vezetésükkel, bajtársaikkal kerülnek szembe: hatalmas nyomás kerül majd rájuk. Ám ez a folyamat nem egyhamar zajlik majd le. Wazirisztán például problémás lehet, hiszen az ottani szereplők többsége nem vesz részt az afgán politikában.

Milyen kívánságaik, követeléseik vannak a keményvonalas táliboknak?

A keményvonalas tálibok azt szeretnék látni, hogy az egész országon ők uralkodnak, de ez nem fog bekövetkezni, úgyhogy be kell érniük kevesebbel. Sejtésem szerint az lesz a sorsuk, mint a keményvonalas republikánusoknak Írországból: nem adják fel az elveiket, de már nem ölnek embereket. A nemzetközi dzsihádisták azonban az állandó háborúban hisznek, nekik valószínűleg rémálom lenne egy békés Afganisztán.

Úgy tűnik Pakisztán kulcsszerepet szeretne játszani bármiféle megegyezésben – a gondoljunk csak arra a trükközésre, amit a nemrég elfogott Baradar mollával játszanak. Mi garantálja, hogy egy lehetséges megegyezés valódi lesz, s nem csak egy újabb pakisztáni külpolitikai projekt?

Pakisztán együttműködése bármilyen megegyezésnek előfeltétele. Ha csak egy újabb pakisztáni külpolitikai projekt lenne, akkor nem lenne tartós megállapodás, hiszen Pakisztán nem az egyetlen fontos állam a térségben. Ezért is fontos egy nemzetközi közvetítő: Pakisztánt

pozitív szereplővé kell tenni, ami inkább hozzájárul, semmint aláássa egy megállapodás tartósságát.

Ön a megbékélés, a békestratégia mellett érvel. Értő, érdeklődő fülekre talált?

Három évvel ezelőtt nagyobb volt a szkepticizmus, amikor azt hitték sokan, hogy kiharcolhatják magukat a helyzetből, de mára belátták, hogy nincs tisztán katonai megoldás. Most mindenki új ötletekre vágyik, úgyhogy hallgatnak.